

Xalq Cümhuriyyətinin reallaşdırma bilmədiklərini müstəqil Azərbaycan həyata keçirib

2025-ci il Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən Azərbaycan Respublikasında "Konstitusiya və Suverenlik İli" elan edilib. Bu il Konstitusiyamızın qəbul edilməsinin 30-cu və Vətən müharibəsindəki tarixi qələbəmizin 5-ci ildönümüdür. 2020-ci ilin 44 günlük Vətən müharibəsi və 2023-cü ilin birgünlük antiterror əməliyyatı ilə torpaqlarımızın 30 ilə yaxın davam edən işğalına son qoyulub, ərazi bütövlüyümüz və suverenliyimiz tam bərpa olunub.

Müstəqillik və suverenlik hər bir xalqın və millətin ən ali, müqəddəs arzusudur. Suverenlik hər bir dövlətin mövcudluğunun və davamlı inkişafının ilkin və əsas şərtidir. Yüz ildən çox davam edən müstəmləkə əsarətindən sonra 1918-ci il mayın 28-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılması ilə xalqımız özünün milli müstəqilliyinə qovuşub.

Olduqca müəkkəb beynəlxalq və regional vəziyyətdə fəaliyyət göstərməsinə baxmayaraq, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti öz üzərinə götürdüyü çətin tarixi vəzifəni şərəflə yerinə yetirdi. Məsələn Şərqi Azərbaycanın ilk demokratik respublika olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti müasir və demokratik prinsiplərə söykənən dünyəvi dövlətçilik ənənələrimizin əsasını qoydu. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qısa zaman ərzində həyata keçirdiyi tədbirlərlə müstəqil Azərbaycan dövlətinin əsaslarını yaratdı, Azərbaycanı beynəlxalq hüququn subyektinə çevirdi və Azərbaycan xalqının sonrakı inkişaf yolunu müəyyən etdi.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti 23 aylıq fəaliyyətdən sonra Sovet Rusiyasının hərbi təcavüzü nəticəsində süqut etsə də, bu işğal Azərbaycanın beynəlxalq hüququn subyektinə olması faktını silib ata bilmədi və sovet quruluşunda formal

da olsa, Azərbaycan öz dövlətçiliyini qoruyub saxlaya bildi. 1991-ci il oktyabrın 18-də qəbul olunan "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında" Konstitusiya Aktında 28 may 1918-ci il tarixli İstiqlal Bəyannaməsinə istinad edildi və Azərbaycan Respublikası Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin siyasi və mənəvi varisi kimi müstəqilliyini bərpa etdi.

Ermənistanın Azərbaycana qarşı həyata keçirdiyi hərbi təcavüz və işğal siyasəti, eyni zamanda 1991-1993-cü illərdə hakimiyyətin yarıtmaz fəaliyyəti nəticəsində ölkədə yaranan kəskin böhran və anarxiya şəraiti Ulu Öndər Heydər Əliyevin 1993-cü ildə xalqın tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışı ilə aradan qaldırıldı. Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycanda hakimiyyətə qayıdışı onun xalqımız qarşısında yerinə yetirdiyi xilaskarlıq missiyası idi.

1991-1993-cü illərdə ölkəmizdə baş verən hadisələr bir daha Ümummilli Lider Heydər Əliyevin belə bir fikrini təsdiq etdi ki, "Müstəqilliyin əldə olunması nə qədər çətindirsə, onun saxlanması, daimi, əbədi olması bundan da çətinir". Bu çətin və şərəfli missiyanı öz üzərinə götürən Ümummilli Lider Heydər Əliyev atdığı cəsarətli addımlarla Azərbaycanı onun müstəqilliyi və suverenliyi üçün yaranmış ən ağır böhranlı vəziyyətlərdən

çıxarmağı bacardı və onun yaşamasını təmin etdi.

Bir tarixçi olaraq əminəm ki, əgər müstəqilliyin bərpası zamanı Azərbaycanda hakimiyyətdə Ulu Öndər Heydər Əliyev olsaydı, ölkəmiz o dövrdə üzləşdiyi xaos və böhranı yaşamayacaqdı. Ulu Öndər hakimiyyətə qayıtmısaydı, Azərbaycan müstəqil dövlət olaraq dünya xəritəsindən tamamilə silinmiş ola bilərdi. Bugünkü müstəqil Azərbaycan Heydər Əliyevin əsəridir. Ərazi bütövlüyü və suverenliyi tam təmin olunmuş bugünkü qüdrətli Azərbaycan isə İlham Əliyevin əsəri, Heydər Əliyev ideyalarının tənənəsidir. Eyni zamanda bu, cümhuriyyət xadimlərinin arzularının gerçəkləşməsidir.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti təcavüzə məruz qaldığı üçün qarşıya qoyduğu məqsədlərə tam müvəffəq ola bilmədən süquta uğrasa da, onun reallaşdırma bilmədiyi işləri 1993-cü ildən bəri Heydər Əliyev və onun layiqli davamçısı İlham Əliyev həyata keçirdi. Azərbaycan Milli Şurası tərəfindən 28 may 1918-ci ildə elan edilən İstiqlal Bəyannaməsi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Konstitusiya aktı kimi qəbul edilsə də, Cümhuriyyət hökuməti ölkənin Əsas Qanununu qəbul edə bilmədi. Cümhuriyyətin bu arzusunu gerçəkləşdirən Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi və müəllifliyi ilə 1995-ci ilin noyabrında müstəqil Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası qəbul edildi. Dövlətimizin Əsas Qanunu müasir dünyanın ən demokratik prinsiplərini özündə ehtiva edən bir konstitusiyadır.

Cümhuriyyət hökumətinin ən böyük planlarından biri ölkədə parlament seçkiləri keçirmək və Azərbaycan Parlamentini formalaşdırmaq idi. Lakin mövcud şərtlər altında cümhuriyyət hökuməti ölkədə parlament seçkiləri keçirə bilmədi, Azərbaycan Parlamentini kooptasiya qaydasında formalaşdırmağı oldu. Cümhuriyyətin bu arzusunu da Ulu Öndər Heydər Əliyev gerçəkləşdirdi. 1995-ci ilin noyabrında müstəqil Azərbaycanda ilk parlament seçkiləri keçirildi və ölkənin parlamenti formalaşdırıldı.

Ölkəmizdə nə Cümhuriyyət, nə də sonrakı 70 il ərzində həlli mümkün olmayan aqrar islahatlar da Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən həyata keçirildi. Ulu Öndərin 1996-cı ildə həyata keçirdiyi aqrar islahat nəticəsində torpaq əvəzsiz olaraq kəndliyə verildi.

Cümhuriyyət hökumətinin ən böyük planlarından biri Azərbaycan neftini tam gücü ilə dünya bazarına çıxarmaq olsa da, bu məsələ də tam şəkildə öz həllini tapa bilmədi. Azərbaycanın iqtisadi inkişafı üçün həyati vacib olan bu məsələni həll edən Ulu Öndər Heydər Əliyev və onun layiqli davamçısı İlham Əliyev ölkəmizin bugünkü iqtisadi qüdrətini təmin etdi.

Cümhuriyyət hökumətinin ən böyük planlarından biri və bəlkə də birincisi Ermənistanın Azərbaycana və azərbaycanlılara qarşı həyata keçirdiyi hərbi təcavüz və işğal siyasətinə son qoymaq olsa da, həmin dövrdə yaranmış hərbi-siyasi vəziyyət bu vəzifəni həyata keçirməyə imkan vermədi. Müstəqil Azərbaycanın

bəlasına çevrilmiş bu problemin həll edilməsi, ölkəmizin ərazi bütövlüyü və suverenliyinin tam təmin edilməsi Ulu Öndər Heydər Əliyevin də ən böyük arzusu idi. Ulu Öndərin bu arzusunu həyata keçirən Prezident İlham Əliyev bu problemi uğurla və kökündən həll edərək ərazi bütövlüyümüzü və suverenliyimizi tam bərpa etdi. Bununla ölkəmiz son 30 ildə heç bir dövlətin əldə edə bilmədiyi uğura imza ataraq dünya birliyində öz layiqli yerini bir daha təsdiqlədi, 200 il bundan əvvəl Azərbaycanın içində yerləşdirilən və vaxtaşırı Azərbaycana qarşı istifadə edilən erməni bombasını tam zərərsizləşdirdi.

Beləliklə, Azərbaycan Cümhuriyyətinin qarşısına qoyduğu, amma reallaşdırma bilmədiyi bütün planlarını Heydər Əliyevin və onun layiqli davamçısı İlham Əliyevin hakimiyyəti dövründə bugünkü müstəqil Azərbaycan Respublikası reallaşdırdı. Ərazi bütövlüyü və suverenliyi tam təmin olunmuş bugünkü müstəqil Azərbaycanı görmək arzusunda olan, amma bu günü görə bilməyən Ulu Öndər Heydər Əliyevin, eyni zamanda cümhuriyyət liderlərinin ruhları şaddır. Azərbaycanı məğlub dövlətdən qalib dövlətə, xalqımızı məğlub xalqdan qalib xalqa çevirən Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin siyasəti yüzillik problemlərimizi aradan qaldıran, bu günümüzün fəxarət mənbəyi və sabahımızın mayakıdır.

*Vasif QAFAROV,
Milli Məclisin deputatı,
tarix elmləri doktoru*